

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

№4

2025
APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
Российский экономический университет
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

*Elektron nashr,
421 sahifa, aprel, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari doktori, PhD

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, akademik
Sharipov Kongratbay Avazimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, TDIU kengash kotibi
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxatiliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dots.nt
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor. Buxoro davlat texnika universiteti

MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil
28-avgustdagi 360/5-son
qarori bilan "Dissertatsiyalar
asosiy ilmiy natijalarini chop
etishga tavsiya etilgan milliy
ilmiy nashrlar ro'yxati"ga
texnika va iqtisodiyot fanlari
bo'yicha "Muhandislik va
iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga
kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Роль искусственного интеллекта в управлении финансовым потенциалом предприятий.....	10
Юсупов Файзулла Якубович	
Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini moliyaviy vositalar orqali takomillashtirish: "Navoiy" EIZ misolida.....	20
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Davlat xaridlari jarayonini boshqarish va nazorat qilishning muhim jihatlari.....	26
Xodjamqulov Shahboz Sherali o'g'li	
Oliy ta'lim tizimini baholash: milliy model va global standartlar.....	31
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li, Hakimova Gulnoza Abdulloyevna	
Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda xorij tajribasi.....	37
Qodirov Iskandar Alisher o'g'li	
Механизмы адаптации рынка труда к новой модели экономического роста: теория, практика и цифровые решения.....	41
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
Xorazm viloyati eksport strategiyasini takomillashtirishning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirlari.....	50
Fozil Xolmurotov	
Suv resurslarini tejashda aqli sug'orish tizimlarining ahamiyati.....	62
Abdullayev.A., Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati raqobatbardoshligini oshirishning marketing vositalari.....	68
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
The current state and development trends of innovative activity in agriculture.....	72
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Методология оценки инновационной деятельности.....	78
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil iqtisodiy o'sishda raqamli iqtisodiyot va tadbirkorlikning integratsiyalashuvi.....	86
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Tijorat banklari aktivlarini diversifikatsiya qilish yo'llari tahlili.....	92
Abdurazzoqov Abdualim Abdujabbor o'g'li	
Направления повышения эффективности средств, направляемых на обеспечение занятости населения и сокращение бедности.....	97
Маликов Аuezхан Жорабекович	
O'zbekiston uy xo'jaliklarining farovonlik koeffitsiyenti: blackorby va donaldson yondashuvi asosida tahlili.....	106
Boltayeva Dilafza Jumaqulovna	
O'zbekistonda aholi jon boshiga asosiy kapitalga investitsiyalarning o'zgarish dinamikasi.....	114
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish sharoitida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, davlat iqtisodiy siyosatini takomillashtirish va sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning samaradorligini oshirish yo'llari.....	123
Muratbaeva Eleonora Muxamedjan qizi, Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich	
Yangi o'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish tendensiyalari.....	132
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	

Mulkchilik shakliga ko'ra tijorat banklarida depozitlarining amaldagi holati tahlili	138
Allaberganov Sirojali Saxatovich	
Bandlikni ta'minlashda moliyaviy mexanizmlarning o'rni va ahamiyati	151
Karimjonov Muhammadrasul To'liqinjon o'g'li	
Mustaqil direktorlar ulushi, nomoliyaviy axborotlarning oshkor qilinishi va dividend siyosatining kapital qiymatga kompleks ta'siri	159
Urinov Bobur Nasilloevich	
Turizm orqali ish o'rinlarini yaratish va bandlik muammosini kamaytirish imkoniyatlari	167
Kaxramanova Sevd Shamsiddin qizi	
Kam quvvatli gidroelektr stansiya uchun mos bo'lgan inverter, reduktor, akkumulyator va generatorni tanlash	173
Xamrayev Og'abek Oybek o'g'li, Davletov I.Y.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari	182
Ibragimova Gulnoza Sayidmuradovna	
Terminologiya va ilmiy terminologiya xususida	188
Ruziyeva Gulnoz Temirqulovna	
O'zbekiston Respublikasida innovatsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish yo'llari	192
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Bazalt chiqindi toshqol asosidagi kam suv talabchan sementlarning samaradorligini oshirish	197
Babayev Sultonbek Sunnat o'g'li	
Qashqadaryo qayta tiklanuvchi energiya manbalarining samaradorligini turli yondashuv asosida baholash	203
Omonova Sitara Zafar qizi, Utayev Sobir Achilovich	
Tilshunoslikning mexanika muhandisligi terminlari xususida	208
Mansurova Nafisa Qamariddinova	
"Chizma geometriya va perspektiva" fanining arxitektura bilimlari tizimidagi roli	213
Yusubjonov Jonibek Farxod o'g'li	
Geodezik plan olishning avtomatlashgan usullari	219
Mamajonova Nodira Alisher qizi	
Zamonaviy arxitektura interyer dizaynida milliy grixva islomiy naqshlar uyg'unligi	225
Qo'chqarov Baxodir O'lmasovich	
Qurilishda mehnat unumdorligini oshirish va uni prognozlashning nazariy asoslari	230
Abduvaliyev Bekzod Muhiddin o'g'li	
Qishloq aholi hududlaridagi zamonaviy innovatsion o'zgarishlarining o'rta ta'lim maktablari tuzilishidagi ta'siri	235
Abdurahmonov Olimjon Obboqul o'g'li	
Seysmik hududlarda qurilish konstruksiyalarini to'g'ri tanlash	241
Egamberdiyeva Shaxnoza Abdurashidovna	
Arixiy yodgorliklarning me'moriy-rejaviy, konstruktiv va badiiy bezak yechimlari	251
Sotvoldiyev Azamatjon Akramjon o'g'li	
Xitoy va O'zbekiston tajribasi asosida soliq to'lovchilar reytingi tizimi orqali fiskal intizomni mustahkamlash	255
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
Turizmga investitsiyalar iqtisodiyotimizga ijobiy ta'siri etuvchi omillari sifatida	268
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Tursunov Qosimbek Nodirovich	

Problems of determining the informativeness of input and output parameters in object management	275
Turapov Ulugbek Urazkulovich	
Tijorat banklari faoliyatiga foiz riskining ta'siri: ilmiy-nazariy asoslar va amaliyot tahlili	280
Turdiyev Abdulhakim Qulbazarovich	
Zamonaviy moy filtrlarining dvigatel ishlash resursini oshirishiga ta'siri.....	290
Mirzakarimov Rustambek Xusanboy o'g'li	
Qayta tiklanadigan energiya manbalari: zamonaviy global tendensiyalar va O'zbekiston uchun perspektivlar	295
Bozarov Elyor Boboqulovich, Rustamova Sarvinoz Azizbek qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsiyaning ahamiyati.....	300
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
Strengthening and enhancing the export potential of industrial enterprises for sustainable growth.....	305
Researcher of Tashkent State University of Economics	
Davlat tashkilotlarining bitiruvchilarga bo'lgan ehtiyoji va talablari.....	310
Daminova Barno Esanovna, Bozorova Irina Jumanazarovna, Pardayeva Muqaddas Zafar qizi	
Erkin iqtisodiy hududlar soliq rejimlarini takomillashtirishning xorij tajribasi.....	320
Boltayev Jo'rabek Yusofovich	
Tabiiy va sun'iy tolalar sanoatini diversifikatsiya qilish orqali investitsion jozibadorlikni oshirish.....	325
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B segmentida omnichannel marketing strategiyalarining qo'llanishi	331
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	338
Djo'rayeva Lola Abdugabbarovna	
Task mapping and job scheduling implications of fdi inflows and governance quality metrics	343
Nilufar Zikirullaeva Dilmurod qizi	
Yangi O'zbekiston savdo-iqtisodiy munosabatlari rivojlanishida xizmatlar eksportining ahamiyati	350
Eshanqulov Baxodir Abduraxmon o'g'li	
Budjet daromadlarini shakllantirishda yirik soliq to'lovchilarning tutgan o'rni	357
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li	
Davlat maqsadli jamg'armalari resurslarini boshqarish va samarali foydalanish yo'nalishlari.....	361
Xushmurodov Baxtiyor Turg'un o'g'li	
Kichik biznes hamda xususiy tadbirkorlik subyektlari amaliy holati, sohani rivojlantirish asoslari	365
Ortiqov Ulug'bek Akrombek o'g'li	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalari	371
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Tijorat banklarida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha zamonaviy tendensiyalar	375
Latipova Lola Ilhomovna	
Soliq stavkalarini tabaqalashtirish orqali soliq to'lovchilar faoliyatini muvofiqlashtirish	380
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
Transformatsiyalash jarayonida tijorat banklari likvidligini oshirishning nazariy asoslari	385
Poyonov Bobir Bekturod o'g'li	

The importance of implementing international accounting standards in uzbekistan	393
Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Banklarda moliyaviy xavfsizlikning o'ziga xos jihatlari.....	398
Qobilov Muxammad Ayubxon Yusufjon o'g'li	
Ikki o'lchovli geofizik signallarni raqamli ishlashda XAAR tez o'zgartirish algoritmlari.....	403
Ibragimov Sanjarbek Salijanovich, Mullajonov Baxodirjon Arabboyevich	
Turizm infratuzilmasi va xizmat sifatini oshirish maqsadida yangi turistik yo'nalishlar va imkoniyatlar yaratish chora tadbirlari.....	410
Sindarov Sherzod Egamberdiyevich, Xakimov Zoxid Norbo'tayevich, Yusupov Muxammadali Soxib o'g'li, Ro'zimatov Sanjarbek Qosimjon o'g'li	

TURIZM INFRATUZILMASI VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISH MAQSADIDA YANGI TURISTIK YO'NALISHLAR VA IMKONIYATLAR YARATISH CHORA TADBIRLARI

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Infratuzilmani rivojlantirish va
iqtisod ishlari bo'yicha prorektor
Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xakimov Zoxid Norbo'tayevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Bosh buxgalter Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Yusupov Muxammadali
Soxib o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
TDIU-UrDIU fakulteti magistranti

**Ro'zimatov Sanjarbek
Qosimjon o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot
Universiteti Iqtisodiyot fakultetitalabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz birinchi navbatda turizm va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar o'zaro uzviy bog'liq ekanligi va bu bog'liqlikni qay darajada ahamiyatligi ustida so'z yuritamiz. Aniqlanishicha, turizm mezbon mamlakatlarda bo'sh ish o'rinlari yaratish, multiplikativ effekt, infratuzilmani rivojlantirish va biznes sharoitlarini yaxshilash orqali iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Biroq, ma'lum sharoitlarda turizm soliqlarning oshishi, tengsizlik, inflyatsiya bosimi va ekologik muammolar tufayli iqtisodiy rivojlanishga ta'sir o'tkazishi mumkin. Iqtisodiy rivojlanish, shuningdek, valyuta tebranishlarini yumshatish, yashash sharoitini oshirish, barqaror ishbilarmonlik muhitini yaratish va sayyohlar uchun yuqori sifatli tovarlar, xizmatlarni taklif qilish orqali turizmni qo'llab-quvvatlaydi. Maqolani o'rganish va natijalarni tahlil qilish davomida biz ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lamiz. Turizm va iqtisodiy rivojlanish bir-biriga bog'liq bo'lganligi sababli, hukumatlar iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun turizmni rivojlantirishlari kerakligi taklif qilinishini bilib olamiz. Investorlar va davlat organlari ham turizm uchun barqaror ishbilarmonlik muhitini yaratish maqsadida o'z iqtisodiy rejalari ustida ishlashi kerakligi va turizm rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar yalpi ichki mahsulotiga katta hissa qo'shishini qolaversa uning ta'sirini oshirish uchun manfaatdor tomonlar bu qanday sodir bo'lishini bilishlari uchun izlanishlari kerakligi haqida ma'lumotlar olamiz. Boshqa tomondan, turistik faoliyatning muvaffaqiyati mamlakatning iqtisodiy ahvoriga ham bog'liq, shuning uchun davlatlar bu jihatda ham ishlashi zarurligi va investitsiya faoliyatining ham turizm sohasida o'rni yuksak ekanligi, investorlar va biznesmenlar xususiy tadbirkorlik asosida yoki davlat sektorlariga qo'shimcha sarmoya kiritgan holda sherikchilik asosida turizm faoliyatini takomillashtirishi ustida so'z yuritilgan. Undan tashqari hozirgi bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiyotni rivojlantirish borasida olib borilayotgan qo'shimcha chora-tadbirlar va e'tiborlar, shuningdek, turizm sohasini nafaqat rivojlantirish balki uni qo'llab-quvvatlash, qo'shimcha tarzda turizm faoliyatiga berilayotgan ko'maklar, so'nggi yillardagi natijalardagi tebranishlar va xorij tajribalaridan havolalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Multiplikativ effekt, turizm faoliyati, investor, inflatsiya, investitsiya, infratuzilmaviy rivojlanish.

Abstract: In this article, we first discuss the relationship between tourism and economic development and the importance of this relationship. It is found that tourism leads to economic development in host countries through job creation, multiplier effects, infrastructure development, and improved business conditions. However, under certain circumstances, tourism can affect economic development by increasing taxes, inequality, inflationary pressures, and environmental problems. Economic development also supports tourism by mitigating currency fluctuations, improving living standards, creating a stable business environment, and offering high-quality goods and services to tourists. As we study the article and analyze the results, we will gain a lot of information. Since tourism and economic development are interdependent, it is suggested that governments should promote tourism to stimulate economic development. We receive information that investors and government agencies should work on their economic plans to create a stable business environment for tourism, and that tourism makes a significant contribution to the GDP of developing and developed countries, and that stakeholders should seek to understand how this can happen in order to increase its impact. On the other hand, the success of tourism also depends on the economic situation of the country, so the need for states to work in this regard and the high role of investment activities in the tourism sector, investors and businessmen on the basis of private entrepreneurship or partnerships with additional investments in public sectors were discussed. In addition, additional measures and attention are being taken to develop the economy in the current market economy, as well as not only the development of the tourism sector, but also its support, additional support provided to tourism activities, fluctuations in results in recent years, and references to foreign experience are provided.

Keywords: Multiplicative effect, tourism activity, investor, inflation, investment, infrastructure development.

Аннотация: В этой статье мы сначала обсудим неразрывную связь между туризмом и экономическим развитием, а также важность этой связи. Установлено, что туризм способствует экономическому развитию принимающих стран за счет создания рабочих мест, эффекта мультипликатора, развития инфраструктуры и улучшения условий ведения бизнеса. Однако при определенных обстоятельствах туризм может повлиять на экономическое развитие из-за роста налогов, неравенства, инфляционного давления и экологических проблем. Экономическое развитие также поддерживает туризм, смягчая колебания валютных курсов, повышая уровень жизни, создавая стабильную деловую среду и предлагая туристам высококачественные товары и услуги. Изучая статью и анализируя результаты, мы получаем много информации. Мы узнаем, что поскольку туризм и экономическое развитие взаимосвязаны, предлагается, чтобы правительства поощряли туризм для стимулирования экономического развития. Мы узнаем, что инвесторам и государственным учреждениям также следует работать над своими экономическими планами по созданию устойчивой деловой среды для туризма, и что туризм вносит значительный вклад в ВВП как развивающихся, так и развитых стран, и что заинтересованные стороны должны стремиться понять, как это можно осуществить, чтобы максимизировать свое влияние. С другой стороны, успех туристической деятельности также зависит от экономического положения страны, поэтому обсуждалось, что странам необходимо работать в этом направлении, и что инвестиционная деятельность также играет высокую роль в туристическом секторе, и что инвесторы и бизнесмены должны совершенствовать туристическую деятельность на основе частного предпринимательства или партнерства с дополнительными инвестициями в государственный сектор. Кроме того, уделяются дополнительные меры и внимание развитию экономики в условиях рыночной экономики, а также не только развитию, но и поддержке туристического сектора, дополнительной поддержке туристической деятельности, колебаниям результатов за последние годы, ссылок на зарубежный опыт.

Ключевые слова: Мультипликативный эффект, туристическая деятельность, инвестор, инфляция, инвестиции, развитие инфраструктуры.

KIRISH

Turizm iqtisodiyot sektorlaridan biri bo'lib ijtimoiy-iqtisodiy sohada juda muhim o'rin egallagan. Mamlakatni har tomonlama yuksak cho'qqilarga olib chiqish uchun hamma faoliyatlarga alohida e'tibor qaratish va barcha iqtisodiy salohiyatni rivoltiruvchi sohalarni qo'llab-quvvatlash kerak. Bizning diyor azal azaldan mehmondo'stligi, ko'p millatli xalq ekani ma'lum. Nafaqat bu qadriyatlar balki buyuk ipak yo'lida joylashganimiz ham asrlar davomida turistik mamlakat sifatida asta-sekinlik bilan e'tirof etilishimizga turtki bo'lgan. Mustaqillik yillaridan so'ng biz iqtisodiy tizimimizni o'zgartirdik va uni izchillik bilan tobora isloh qilib bormoqdamiz. Chet el andozalarini o'rgangan holda ya'ni bozor iqtisodiyotini jahon mamlakatlari tajribasidan kelib chiqib uyg'unlashgan yangicha o'zbek modelini yaratganimiz, uni tobora kun sayin mukammallik sari yo'naltirayotganimizni ham aytish kerak. Bozor iqtisodiyotida turizm naqadar muhim o'rin egallaganini va uni rivojlantirish kerakligini biz xorij davlatlari misolidan ko'rganmiz. Shular qatori bizning Jonajon O'zbekistonimizda bozor sharoitida turizmni yanada faol sohaga aylantirish uchun zamonaviy jahon standartlariga mos rasvishda chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Shular qatorida turizm faoliyatini tubdan takomillashtirish masalasini ham aytib o'tish joiz. Muhtaram yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev Miromonovich "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" imzolagan qonunlari buning yaqqol isboti desak mubolag'a qilmagan bo'lamiz [1].

Turizm mamlakatda olinadigan daromadlarni oshiradi. Misol uchun, agar mamlakat har kuni 1 million so'm sarflaydigan 1000 ga yaqin sayyohni qabul qilsa, mamlakat kunlik daromadini 1 milliardga oshirishi va mamlakat ushbu xarajatlarni 3 oy davomida ushlab tura olsa, u holda bu davrda taxminan 90 milliard (so'm) daromad olish imkoniyati mavjud bo'ladi. Shunday qilib, chakana

savdo markazlari, o'yin-kulgi qismlari, mehmonxonalar va boshqa dam olish tarmoqlari ushbu 90 milliardning bir qismidan bahramand bo'lishadi. Biroq, korxonalar import qilinadigan materiallarni sotib olishlari kerak bo'lganligi sababli, bu daromadning 30 foizi ushbu daromadni qoplash uchun ishlatiladi. Qolgan daromad esa mamlakatda turistik ish o'rinlarini yaratish yoki tadbirkorlarga foyda keltirish imkonini beradi. Shuning uchun, agar mamlakat turizm sanoatiga sarmoya kiritisa, o'z iqtisodiyotini rivojlantiradi. [2].

To'g'ridan-to'g'ri daromadlardan tashqari, iqtisodiy faoliyat sifatida turizmdan kelib chiqadigan multiplikator effektini ham aytish kerak. Yuqorida ko'rsatilgan daromad miqdorini olgandan so'ng, tegishli mamlakatdagi turistik xodimlar ish haqi va maoshlardan olgan mablag'larini xizmatlar va tovarlar sotib olish uchun ishlatadilar. Natijada, mamlakat turistik faoliyatdan foyda ko'radi. Shuningdek, turistik soha xodimlariga tovar va xizmatlar sotuvchi shaxslar uchun ham ish o'rinlari yaratiladi. Shu sababli, turizmdan olingan daromad ham boshqa sohalarda ko'proq ish o'rinlari va sotishning multiplikativ ta'siriga olib keladi.

Turizm juda intensiv mehnatga tayanganligi sababli, bu ishsizlar uchun tadbirkor bo'lish imkoniyatini berishini va bu mikro korxonalar sanoatini rivojlantirishini aytib o'tish kerak. Ularga zargarlik buyumlarini yasash, do'ppido'zlik, etikdo'zlik, kulolchilik va boshqa ko'plab hunarmandchilik turlarini kiritishimiz mumkin. Turizm mahsulotlari transport, infratuzilma, qishloq xo'jaligi, energetikadan tortib san'atgacha bo'lgan keng ko'lamli tarmoqlarni qamrab oladi. Shuningdek, yo'llar, elektr-energiya va suv ta'minoti kabi obyektlarga investitsiyalarni yaxshilash shaklida o'zini namoyon qiladi. Sayyohlar har qanday davlatga tashrif buyurishdan oldin, ularga aeroportlar yoki temiryo'llar orqali kirishadi. Turistlarni ko'p qabul qiladigan davlatlarda havo transporti va temir yo'l markazlashgan tarzda rivojlanadi.

Bundan tashqari, ushbu tashrif buyuruvchilar ko'cha chiroqlari, yaxshi ajratuvchi tizimlar va yaxshi yo'llar kabi ba'zi asosiy qulayliklardan bahramand bo'lishadi. Rivojlangan mamlakatlarda bu qulayliklar keng tarqalgan bo'lsa-da, kam rivojlangan davlatlarda bunday emas. Turizm sanoatini rivojlantirishdan manfaatdor davlatlar o'z infratuzilmasini qurishlari kerak. Ushbu sa'y-harakatlarning ta'siri jamiyatning boshqa a'zolariga ham ta'sir qiladi. Butun aholi ushbu imkoniyatlardan foydalanishi va shu tariqa hayot sifatini yaxshilashi mumkin. Qashshoqlik davriga kelsak, bu sanoatda ko'plab yoshlar va ayollar ish bilan ta'minlanib, mustaqillikni mustahkamlaydi. Darhaqiqat, ko'plab uy xo'jaliklari turizmdagi ishtiroki tufayli qashshoqlik holatidan chiqib ketishga qodir bo'lgan. [3].

Ko'plab tabiiy resurslarga va katta ishchi kuchiga ega bo'lgan mamlakatlar ularga turizmga ushbu resurslarga ega bo'lmagan boshqa mamlakatlarga nisbatan qiyosiy ustunlik berishini ko'rsatadi. Bunday xususiyatlarga ega bo'lgan va turizmga e'tibor qaratgan mamlakatlarni ishlab chiqarishga ixtisoslashgan mamlakatlarga qarama-qarshi qo'yadigan bo'lsak, o'sha davlatlar o'z iqtisodlarini avvalgilarga qaraganda tezroq o'stirishi yaqqol ko'rinadi. Shu sababli, turizm iqtisodiyotni o'stirish qobiliyati bo'yicha boshqa an'anaviy tarmoqlarga qaraganda yaxshiroq ishlaydi. Misol tariqasida bizda neftni ishlab chiqarishga bog'liq bo'lgan kichik davlatlar bilan turizmga bog'liq bo'lgan yirik davlatlarni solishtiradigan bo'lsak xuddi shunday holat takrorlanadi. Ya'ni neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlarning aksariyati yirik iqtisodlarga ega, kichik davlatlar ko'pincha past o'sish darajasini qayd etadi, lekin bu turizmga ixtisoslashganda, YalM o'sishining yuqori darajasini qayd etishi mumkin. Shuning uchun turizm kichik iqtisodiyotlar uchun yuqori darajadagi iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi [4].

Shu sababli, kuchli turizm sanoati mavjudligini ko'rsatadigan bir qancha omillar oxir-oqibat yuqori iqtisodiy o'sishga olib keladi. Ushbu kichik, turizm faoliyati rivojlangan davlatlar orasida yuqori iqtisodiy o'sishning tarqalishi ularning to'lov balansini qoplash uchun valyuta tushumlaridan foydalanishini keltirib chiqaradi. Ular o'zlarining davlat qarzlarini boshqarish uchun ham xuddi shu daromaddan foydalanadilar. Ushbu to'lovlarni katta iqtisodiy daromadga aylantirish qulay, chunki bunday davlatlar uchun miqyos iqtisodlari kichikdir. Shuningdek, bu mamlakatlar uchun valyutaning bir qismini olib, resurslar va kapitalni import qilish uchun ishlatish oson. Natijada ularning iqtisodiyotida sof o'sishlar yuqori bo'ladi.

Turistlar maqsadli mamlakatlarga tashrif buyurganlarida ma'lum tovarlarni talab qiladilar. Ba'zan

bu mahalliy iste'molchilar uchun mavjud tanlovlarning ko'payishiga olib kelishi tabiiy. Agar tovarlar yuqori sifatli bo'lsa, mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishlab chiqarish hajmini ko'paytirishadi. Qolaversa yuqori raqobat iqtisodiy natijalarni va shu tariqa mamlakat farovonligini oshiradi. Turistik faoliyat tufayli soliqlar kamayishi mumkin, qachonki mamlakat yoki mintaqa turizm faoliyatiga jiddiy e'tibor qaratsa ya'ni turizm bilan shug'ullanadigan kompaniyalardan va boshqa mahalliy korxonalardan olinadigan soliq miqdorini kamaytirishga soliqlar kamayadi. Natijada, mahalliy hamjamiyat katta miqdorda soliq to'lamasdan, yo'llar yoki maktablarni rivojlantirishdan foyda olishi mumkin. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ba'zida buning teskarisi ham bo'lishi mumkin. Agar turizmni qondirish uchun zarur bo'lgan infratuzilma ehtiyojlari haddan tashqari ko'p bo'lsa, mahalliy aholi ko'proq soliqqa tortilishi mumkin. Nima bo'lishidan qat'iy nazar, turizm soliq stavkalarini yaxshilash orqali iqtisodiyotga foyda keltirishi mumkinligini tan olish kerak.

Umuman olganda, turizmning iqtisodiyotga ta'sirini eksportga asoslangan o'sish gipotezasi deb nomlanuvchi nazariy model orqali tushunish mumkin. Ushbu nazariyaga ko'ra, mamlakatlar iqtisodiyoti mamlakat ichidagi eksport, kapital va ishchi kuchining ko'payishi natijasida o'sadi. Eksport, ayniqsa, o'sishdan manfaatdor bo'lgan mamlakatlar uchun foydalidir, chunki ular miqyosdagi iqtisodlardan foydalanishga imkon beradi [5].

Xalqaro biznesni ishlab chiqarish uchun mahalliy hamjamiyatlarga bog'liq bo'lishi shart emas, chunki ular ishlab chiqarishni son-sanoqsiz mintaqalar bo'ylab taqsimlashlari mumkin. Bu xarajatlarni tejashga va katta rentabellikka, eksportning kengayishi esa texnik bilimlarni tarqatish orqali katta iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Tegishli shaxslar ko'proq tajribaga ega bo'ladi va bu iqtisodiy faoliyatning o'sishiga yordam beradi. Ehtimol, agar mamlakat importdan ko'ra ko'proq eksport qilsa, unda manfaatdorlar o'rtasida katta raqobat paydo bo'lishi mumkin. Turizm eksport shakli bo'lganligi sababli, bu faoliyat nima uchun iqtisodiy o'sishga yordam berishini tushuntiradi.

Turizm nafaqat iqtisodiy rivojlanishga olib keladi, balki buning aksi ham bo'lishi mumkin. Iqtisodiy rivojlanish turizmni rivojlantiradi. Sanoat sifatida turizm sanoat nima ekanligi haqidagi an'anaviy tushunchalardan ajralib turadi. Iqtisodiyotda faoliyat sanoatga aylanishi uchun mahsulot ishlab chiqarish uchun yer, mehnat va kapital kabi ishlab chiqarish omillaridan, ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etish uchun u ma'lum o'zgaruvchilardan ham foydalanishi kerak. Ushbu yondashuvning asosiy muammosi shundaki, u turizmga tegishli bo'lgan xizmat ko'rsatish sohasiga ta'sir qilmaydi. Oxirgi sanoat ko'p jihatdan ishchi kuchiga tayanadi va bir qator xorijiy va mahalliy iqtisodiyotlarga xizmat ko'rsatadi.

Turizm mijozlarning ehtiyojlarini qondirish uchun tovarlar va xizmatlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Shunga qaramay, turizmda ishtirok etishda ishlab chiqarish va iste'mol hali ham sodir bo'ladi. Muayyan mamlakatga kelgan mehmonlar buni biznes yoki zavq uchun qiladilar. Dam olish uchun kelganlar faqat iste'mol qiladilar, biznes uchun tashrif buyurganlar esa ishlab chiqarish bilan birga iste'mol qiladilar. Shuning uchun turizmni aniq ishlab chiqarish yoki iste'mol tovarlari sifatida tasniflash qiyin masala. Turizmni boshqa tarmoqlardan ajratib turadigan yana bir xususiyati shundaki, iste'molchilar o'zlarini tegishli joyga olib borishlari kerak, aksincha emas. Ishlab chiqarish kabi an'anaviy tarmoqlar odatda an'anaviy mahsulotlarni iste'molchilarga yetkazib berishni o'z ichiga oladi. Bu ma'lum o'lchamlarda import sifatida qaralishi mumkinligini anglatadi. Biroq, olingan valyuta tufayli sanoat ham eksport hisoblanadi. Turizmning sanoat sifatidagi barcha bu farqlari uning mamlakat yoki mintaqa iqtisodiyotiga qo'shgan hissasi juda ko'p qirrali ekanligini anglatadi. Sanoatga qanday qarashidan qat'iy nazar, u muvaffaqiyatga erishishning asosiy sharti sifatida iqtisodiy rivojlanishga bog'liq.

Globalashuv deyarli barcha sohalarga kirib bordi va turizm ham bundan mustasno emas. Mamlakatlarga sayohatni o'ylayotgan ko'pchilik tashrif buyuruvchilar uchun transport xarajatlari muhim ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, ular qabul qiluvchi mamlakatga borish uchun zarur bo'lgan xarajatlarni miqdorini hisobga olishlari kerak. Bu shuni anglatadiki, agar potentsial turistlarning daromadi past bo'lsa, unda kamroq sayohat qilish ehtimoli bor. Iqtisodiyot turizmga bog'liq bo'lgan mamlakatda o'sishi uchun u nisbatan barqaror daromad oqimlari bo'lgan mamlakatlardan tashrif

buyuruvchilarga bog'liq bo'ladi. Shu sababli, maqsadli mamlakatlarda (iste'molchi sifatida harakat qiladigan davlatlar) iqtisodiy rivojlanish turizmni rivojlantirishi mumkin. Har qanday mamlakat daromadidan qat'iy nazar sotilishi mumkin bo'lgan ba'zi iste'mol tovarlaridan farqli ularoq, turizm iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda juda ko'p sotiladi, chunki bu iste'molchilar turistik faoliyatdan bahramand bo'lish uchun zarur bo'lgan mablag'ga ega. Bundan tashqari, sanoat ma'lum jihatdan ustunlik sifatida qabul qilinganligi sababli, tegishli tashkilotlar obro'li mahsulotlarni sotib olish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu iqtisodiy rivojlanish turizmga ta'sir qilishini yana bir bor isbotlaydi, chunki iste'molchi mamlakatlar iqtisodiyotini gullab-yashnatadi.

Qabul qiluvchi mamlakatda tovarlar va xizmatlarning narxi qancha tashrif buyuruvchilarni qabul qilishiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, hatto mamlakatda yashash narxi ham tashrif buyuradigan odamlar sonini o'zgartiradi. Iqtisodiy qiyinchiliklar odatda yashash narxining yuqoriligi nuqtai nazaridan o'zini namoyon qiladi. Bundan tashqari, valyuta kurslari ham mamlakatning iqtisodiy jihatdan qanchalik gullab-yashnaganligini ko'rsatadi. Potentsial sayyohlar tashrif buyurishdan oldin ushbu omillarni hisobga olishadi. Binobarin, nafaqat iqtisodiy rivojlanish, balki tashrif buyuruvchilarni ta'minlovchi mamlakatlarda turizm muvaffaqiyatining asosiy sharti, balki mezbon mamlakatda ham muhimdir. Agar turistik mamlakatda iqtisodiy vaziyat barqaror bo'lsa, ba'zi xizmatlarni taqdim etish osonroq bo'ladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, ba'zi sayohatchilar mezbon mamlakatga biznes uchun tashrif buyurishi mumkin, boshqalari buni zavq uchun qilishlari mumkin. Mamlakatni biznes istiqbollari uchun maqsad qilganlar ko'pincha turizm sohasida turli korxonalardan foydalanishadi, biznes sayohatlari uchun bitimlar tuzishadi va valyuta tushumlarini kuchaytiradi. Shu sababli, mustahkam savdo maydonchasiga ega bo'lgan mamlakatlarda biznes sayohatchilar soni ko'p va turizmga yuqori daromadlar mavjud. Bunday davlatlar odatda ijobiy iqtisodiy ko'rsatkichlar va to'lov balansi haqida xabar beradilar. Natijada, xalqaro savdoning yuqori sur'atlaridan ko'rinib turganidek, iqtisodiy rivojlanish turizm sanoatining gullab-yashnashiga olib keladi.

Turizmning barqarorligi ko'p jihatdan iqtisodiy faoliyatga ya'ni investitsiyalarga bog'liq. Professional rivojlanish turizmi - bu turizmni barqaror qilish uchun mahalliy aholining iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashni nazarda tutuvchi turizmga yondashuv. Har qanday soha rivojlanishi uchun korxonalar iste'molchilarni jalb qiladigan amaliyotlar bilan shug'ullanishlari kerak. Xuddi shu fakt turizm va potentsial tashrif buyuruvchilar uchun ham amal qiladi. Bu sanoat yuqori ma'lumotli xodimlarga juda bog'liq. Shuningdek, u sog'liqni saqlash xizmatlaridan, mustahkam energiya, transport, aloqa va suv tarmoqlaridan foydalanish qulay bo'lgan hududlarda rivojlanadi. Sayyohlar nafaqat bu imtiyozlardan bahramand bo'lishni kutishadi, balki mahalliy aholi ham ulardan foydalanishadi. Ishlab chiquvchilar, operatorlar, mehmonxona egalari va investorlar turizmga xatar va imkoniyatlar ko'pligini, iqtisodiyotga sarmoya kiritish esa tanlangan mamlakatda yanada farovonlikka olib kelishini tushunishlari kerak. Agar ushbu biznes bilan shug'ullanuvchi shaxslar mahalliy hamjamiyatning iqtisodiy ehtiyojlariga javob bersalar, ular doimiy ravishda o'z joylarining holati to'g'risida turistik rejalarini oshirishadi. Natijada, bunday kompaniyalar takroriy biznes va uzoq muddatli muvaffaqiyatlardan bahramand bo'lishadi [6].

Muayyan hududning iqtisodiy ahvoli ustida ishlash turizmga investorlar uchun ishlaydi, chunki bu biznes muhitini yaxshilaydi. Agar turistik yo'nalishdagi barcha biznes manfaatdorlari iqtisodiy rivojlanishni oshirish uchun birgalikda harakat qilsalar, ular ushbu yo'nalishda biznes yuritish xarajatlarini minimallashtiradi. Ushbu manfaatdor tomonlar, agar ular yolg'iz harakat qilsalar, dastlab voz kechgan imtiyozlarga ega bo'lishadi. Tadbirkorlik subyektlari, agar ular amal qiladigan standartni yaratib, mezbon davlat iqtisodiyotiga sarmoya kiritsalar, barqaror turizmdan ham foyda olishlari mumkin. Ushbu shaxslar yuqori sanoat standartlarini va oxir-oqibat katta daromadlarni saqlashga yordam beradigan muvofiqlik ko'rsatmalariga ega bo'ladilar. O'zlarining iqtisodiy muhiti uchun mas'ul bo'lgan sanoat manfaatdor tomonlari, shuningdek, qonunchilik va milliy organlarning biznesni to'xtatishi yoki tugatishi mumkin bo'lgan aralashuvi xavfini kamaytiradi. Natijada, turizm yaratilgan biznes muhiti va barqarorlik istiqbollari tufayli iqtisodiy rivojlanishga bog'liqligini ta'kidlaydi.

Infratuzilma, mahalliy manbalar va ish bilan ta'minlash imkoniyatlari orqali mintaqaviy yoki mahalliy iqtisodiyotga sarmoya kiritish ma'lum bir tashkilotning obro'sini yoki brend qiymatini oshiradi. Masalan, ko'pchilik sayyohlarning tajribasi transport, turar joy yoki hatto diqqatga sazovor joylarni tomosha qilish kabi taklif qilinadigan narsalardan ancha boy. Bundan tashqari, turistik biznesmenlar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar ta'minot zanjirida korxonalar boshqaradigan mahsulotlardan tashqariga chiqadi. Natijada, turistik investorlar o'zlarining brend imijini oshirishlari yoki o'z hududlaridagi iqtisodiy sharoitlarni yaxshilash orqali biznes xavfini minimallashtirishlari mumkin. Korxonalar tomonidan mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash turistik landshaftni manfaatdor tomonlar uchun ham yaxshi ishlaydi. Mahalliy aholi turistik manfaatdor tomonlarning investitsiyalari natijasida ko'proq tirikchilikka ega bo'lsa, ular biznesning mavjudligini qo'llab-quvvatlaydilar.

Korxonalar o'zlarining sayyohlik joylarining mahalliy iqtisodlari ustida ishlash orqali ushbu holatning paydo bo'lishini oldini olishlari mumkin. Turizm iqtisodiy rivojlanishga bog'liq, chunki sanoat o'z xodimlarini yollash uchun barqaror xodimlar jamg'armasiga ega bo'ladi. Yaxshi iqtisodlar odatda o'zlarini o'qitish va malakalarini oshirish uchun o'z yo'lidan chiqadigan yuqori ishtiyoqli ishchilarga ega. Binobarin, mahalliy operatsiyalarining iqtisodida ishlaydigan kompaniyalar yuqori sifatli xodimlarni tanlash orqali undan foyda olishadi. Shuningdek, ular doimiy ravishda yangi xodimlarni yollash va o'qitish xarajatlarini kamaytiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm sohasi iqtisodiyotning yuqori daromadli va tez o'suvchi sohalaridan biri sifatida ko'pchilik olimlar va iqtisodchilar tomonidan o'rganilgan. Xususan:

D. Getz (1994) turizmga barqaror rivojlanishning muhim jihatlari ko'rsatgan;

M. Porter (1990) o'zining raqobat ustunliklari nazariyasida turizmning milliy iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilgan;

O'zbekistonda esa X. Abdullayev, M. Tursunov kabi olimlar milliy turizm infratuzilmasi va uning investitsion muhitiga oid tadqiqotlar olib borgan.

So'nggi yillarda O'zbekiston Prezidenti farmonlari va qarorlari asosida turizmni rivojlantirish, soliq imtiyozlari va infratuzilmani takomillashtirish borasida qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida statistik, analitik, qiyosiy, kuzatuv, induktiv, deduktik, mantiqiy, monitoring, ekspress – baholash va boshqa tahlil usullaridan foydalanildi. O'rganilgan adabiyotlar natijasida mavzu to'liq yoritib berildi.

NATIJA VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillaridan tortib hozirgi kunga qadar turizm faoliyatini qo'llab – quvvatlash va rivojlantirish chora tadbirlariga alohida e'tibor qaratgan. Ayniqsa, 2017-yildan keying sodir bo'lgan islohotlardan so'ng bu soha naqadar dolzarb masala ekanligi, qolaversa turizm iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim o'rin egallashini bilib oldik. So'nggi yillardagi bo'layotgan o'zgarishlar, Buxoroyi Sharif, Ko'hna Samarqand kabi nomlar bilan ulug'langan azim diyorimizdagi turistik shaharlarda turli xil nafaqat jahon balki vatanimizda bo'lib o'tadigan nufuzli festivallarni tashkil etishni biz misol tariqasida keltirishimiz mumkin. 2019-yil "2019-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi" ishlab chiqildi. Undan biz O'zbekiston Respublikasining barcha hududlarida turizmga bo'lgan talabdan kelib chiqqan holda shunga yarasha turizm faoliyati va salohiyatini tubdan takomillashtirishni yo'lga qo'yish va iqtisodiyotni rivojlantiruvchi tarmoqlardan biri sifatida qarab, o'zgacha yondashuv zarurligini bilib oldik. Quyida esa biz yuqoridagi Konsepsiyaning asosiy va maqsadli ko'rsatkichlarini ko'rishimiz mumkin.

2019 – 2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasini amalga oshirishning maqsadli ko'rsatkichlari (1-jadval).

1-jadval¹.

T/r	Ko'rsatkichlar nomi	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2024-y.	2025-y.
1.	O'zbekistonga tashrif buyuradigan xorijiy turistlar soni (ming kishi)	5346	6041	7010	8410	10010	10600	11250	11810
2.	Turizm xizmatlari eksporti (mln AQSh dollari)	1041	1180	1360	1620	1900	2000	2080	2170
3.	Ichki turistlar soni (mingta tashrif)	15493	16100	17230	18806	20317	21867	23404	25010
4.	Mehmonxonalar va shu kabi joylashtirish vositalari soni (dona)	914	1100	1620	2200	2600	2800	2900	3050
5.	Joylashtirish vositalaridagi xonalar soni (ming)	20.2	24	35	47	55	59	62	64
6.	Joylashtirish vositalaridagi o'rinlar soni (ming)	41	49	72	95	110	122	124	128
7.	Turoperatorlar soni (nafar)	983	1100	1190	1250	1320	1390	1420	1450

Izoh: prognoz qilinayotgan ko'rsatkichlarga turizmni rivojlantirish bo'yicha davlat va hududiy dasturlarni amalga oshirish natijalaridan kelib chiqqan holda o'zgartirishlar kiritilishi mumkin.

Jadvaldan ma'lumki 8 yillik turizm rejasi va uni takomillashtirish, qo'llab-quvvatlash, qolaversa ko'rsatkichlarni yildan yilga oshirish zarurli ko'rinib turibdi. Undan tashqari biz o'zimizning yurtdan balki xorij davlatlari natijalaridan ham havolalar keltirishimiz mumkin. Bir qancha mualliflar turizmning ma'lum mamlakatlarga ta'sirini tahlil qilib, iqtisodiyotdagi foydalari haqida amaliy tadqiqotlar o'tkazgan [7]. Portugaliyada yotoq sig'imi va mintaqaviy iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha tadqiqot o'tkazdilar. Bu yerda yotoq sig'imi mintaqadagi turizm intensivligidan dalolat beradi deb taxmin qilingan. Tadqiqotchilar turar joy sig'imining har bir foiz o'sishi uchun hududlarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromad 0,01 foizga oshganini aniqladilar. Shuning uchun olimlar turizm haqiqatan ham katta iqtisodiy o'sishga olib kelishini isbotladilar. Aksincha, mamlakatlarning iqtisodiyotning boshqa sohalariga nisbatan turizmga bog'liqlik darajasini tahlil qilish orqali turizm iqtisodiy rivojlanishni kuchaytirishini isbotlash mumkin.

Tengsizlik yoki boylikning noto'g'ri taqsimlanishi holatlari ma'lum bir mamlakat iqtisodiyotining tabiatiga, shuningdek uning biznes tuzilishiga, ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda turizmning iqtisodiy tengligi bir qator omillarga bog'liq. Birinchidan, ta'minot zanjirlari mahalliy aholini o'z ichiga olishi kerak. Bundan tashqari, malaka darajasi va mehnat bozorining tarkibi, turizm boshqa sohalariga qaraganda ko'proq foyda keltiradimi yoki yo'qligini aniqlaydi. Bundan tashqari, tadbirkorlik sektori tarkibini ham hisobga olish kerak, agar mikrofirmalar ma'lum bir mamlakatda rivojlansa, mahalliy aholi ham foyda ko'rishi tabiiy.

1 Jadval O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi lex.uz saytidan olindi

Turizm tovarlarni iste'mol qilish tezligining oshishiga olib kelishi mumkin bo'lsa-da, ba'zida bu istalmagan natijalarga eltadi. Masalan, turizm sanoatda foydalanish uchun zarur bo'lgan ta'minotning tashqi manbalari mamlakat importi va eksportidagi nomutanosiblikka va shunga o'xshagan boshqa turli xil oqibatlariga olib kelishi, tashrifchilarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur resurslarga ega bo'lmagan davlatlar turizmning o'sishi tufayli importning yuqori darajalariga guvoh bo'lishlari mumkin. Turistik faoliyatdan olingan daromad import tovarlarni sotib olish natijasida yuzaga kelgan savdodagi nomutanosiblikni bartaraf etish uchun yetarli bo'lmasligini ham aytish kerak. Bundan tashqari, ma'lum bir mamlakat ichida turistlarning haddan tashqari ko'payib ketishi, u holda mamlakatning turoperatorlari yoki boshqa tegishli korxonalar ularning xizmatlar va tovarlarga bo'lgan talabini qondira olmaydi. Umumiy natija yillar davomida saqlanib qolishi mumkin bo'lgan yuqori inflyatsiya bosimidir. Bu mamlakatlarning iqtisodiyoti turizmdagi qondirilmagan talab qurboniga aylanishi va inflyatsiya bosimi mavsumiy ravishda narxlarning o'zgarishi orqali uy-joy sanoatida ham namoyon bo'lishi mumkin.

Iqtisodiyotni rivojlantirishda turizm muammosi soliqqa tortish orqali ham namoyon bo'lishi, infratuzilmaviy muammolar ko'p bo'lgan rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda hukumatlar turizm sanoatini rivojlantirish uchun yo'llar va shunga o'xshash narsalar qurilishiga sarmoya kiritishlari kerak bo'lishi tabiiydir. Ushbu faoliyatni amalga oshirish jarayoni qurilish vaqtida soliqqa tortishning yuqori darajalariga olib kelishi mumkin. Rivojlangan mamlakatlarda yuqori infratuzilma xarajatlari ushbu qulayliklarni saqlash uchun xizmat xarajatlarini qoplash uchun zarur bo'lgan katta soliqlardan kelib chiqishini aytish lozim. Shu sababli, ba'zida turizmning yuqori darajalari soliqqa tortishning oshishi tufayli ma'lum bir mamlakat ichidagi iqtisodiy ko'rsatkichlarga putur yetkazishi mumkin. Atrof-muhit muammolari ham turizmning yana bir istalmagan ta'siri sifatida tilga olingan. Bu ko'pincha bir xil tabiiy resurslarga bog'liq bo'lgan boshqa tarmoqlarning rivojlanmaganligiga olib kelishidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Turizm va iqtisodiy rivojlanish o'zaro bog'liq. Turizm to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ta'sirlar orqali iqtisodiy rivojlanishga olib kelishi mumkin. To'g'ridan-to'g'ri ta'sirlar turistik faoliyatga ko'proq e'tibor qaratgan mamlakatda daromad olish va valyutani o'z ichiga oladi. Bu ta'sirlar, shuningdek, turizmdan yoki mahalliy ta'minot manbalaridan olingan pullar evaziga rivojlanadigan biznes imkoniyatlarini yaratishni ham qamrab oladi. Bilvosita ta'sirlar soliqqa tortish, bandlik imkoniyatlarini, infratuzilmani va tovarlar sifatini yaxshilashni o'z ichiga oladi. Boshqa tomondan, turizm ekologik muammolarni keltirib chiqarish, infratuzilma qurilishida yuqori soliqqa tortish va daromad taqsimotidagi tengsizlik tufayli iqtisodiy rivojlanishga putur yetkazishi mumkin.

Iqtisodiy rivojlanish, shuningdek, sifatli tovarlarni ko'paytirish, valyuta kursi shartlarini yaxshilash va o'sha joyda biznesning barqarorligini rag'batlantirish orqali turizmda muvaffaqiyatga olib keladi. Ushbu natijalar davlat organlari, shuningdek, turistik manfaatdor tomonlar uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish uchun iqtisodiy rivojlanish ustida ishlashlari kerakligini ko'rsatadi. Aksincha bo'lsa, hukumatlar iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun turizmni rag'batlantirishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

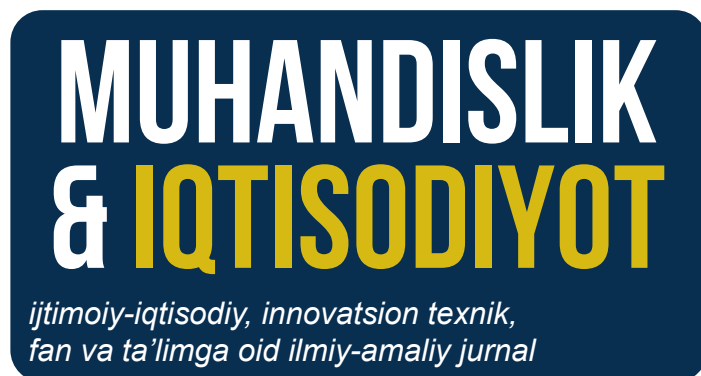
1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.01.2019-yildagi PF-5611-son "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'grisida"gi.
2. Getz, D. (1994). "Sustainable Tourism Development." *Journal of Tourism Studies*.
3. Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review.
4. Styns, Daniel. Turizmning iqtisodiy ta'siri, 2000. Web.
5. Lanza, A. va F. Pigliaru. Nima uchun turizm mamlakatlari kichik va tez rivojlanmoqda? *Centro Ricerche Economiche* №. 99-106, Crenos: Kipr nashriyoti, 1999.
6. Ivanovi, Stanislav va Kreyg Vebster. Turizmning iqtisodiy o'sishiga ta'sirini o'lchash, 2006. Web.
7. Lim, C. "Ekonometrik tasnifi va xalqaro turizm talabi modellarini ko'rib chiqish". *Turizm iqtisodiyoti* 3.1(1997): 69-81.
8. Gudvin, Garold, Styuart Robson, Sem Xayton. Turizm va mahalliy iqtisodiy rivojlanish, 2008. Web.

9. Proenca, S va Soukiazis. Portugaliyada turizm mintaqaviy o'sishning muqobil manbai sifatida 2005. Web.

Foydalanilgan internet saytlari:

10. <https://lex.uz/ru/docs/-4143188>

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100